

**JOSEPH
CAMPBELL**

Orientální
mytologie

Masky bohů 2

Argo

Joseph Campbell
Orientální mytologie
Masky bohů 2

Z anglického originálu *Oriental Mythology. The Masks of God Volume 2*, přeložil Martin Dobeš.

Překlad podle editovaného vydání vydaného nadací Joseph Campbell Foundation v nakladatelství New World Library, Novato, California roku 2014 revidovala a doprovodné texty a rejstřík přeložila Magdaléna Řezáčová.

Na obálce je použita fotografie sbírkového předmětu N-5/22062, maska démona nemoci. Šrí Lanka, kolem roku 1900, dřevo, barvy, v. 110 cm, š. 78 cm. Jedná se o taneční masku používanou při náboženských rituálech, které mají odvrátit nemoci symbolizované maskami. Národní muzeum – Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur.

Přebal, grafická úprava a sazba Martin Radimecký.

Jazyková redakce Jiří Podzimek.

Korektury Ludmila Böhmová.

Odpovědná redaktorka Markéta Šnoblová Nová.

Technický redaktor Milan Dorazil.

Vydalo nakladatelství Argo, Milíčova 13, 130 00 Praha 3,
www.argo.cz, roku 2025 jako svou 5414. publikaci.

Vytiskla tiskárna Protisk.

Vydání druhé, v Argu první.

ISBN 978-80-257-4640-0

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod Kosmas

sklad: V Zahradě 877, 252 62 Horoměřice

tel.: 226 519 383

e-mail: odbyt@kosmas.cz

www.firma.kosmas.cz

Knihy je možno pohodlně zakoupit

v přátelském internetovém knihkupectví www.kosmas.cz

OBSAH

O SEBRANÝCH SPISECH JOSEPHA CAMPBELLA _ _ _ _ _	11
PŘEDMLUVA REDAKCE K SEBRANÝM SPISŮM JOSEPHA CAMPBELLA _ _	13
NĚKOLIK SLOV PO DOKONČENÍ MASEK BOHŮ _ _ _ _ _	15
ČÁST PRVNÍ	
ODLUKA VÝCHODU A ZÁPADU _ _ _ _ _	17
KAPITOLA PRVNÍ: OBTISKY ČTYŘ VELKÝCH DOMÉN _ _ _ _ _	19
I. DIALOG O MÝTU NA VÝCHODĚ A NA ZÁPADĚ _ _ _ _ _	19
II. SPOLEČNÝ MÝTUS O JEDNOM, Z NĚHOŽ SE STALI DVA _ _ _ _ _	25
III. DVA POHLEDY NA EGO _ _ _ _ _	30
IV. CESTA INDICKÁ A CESTA, PO NÍŽ SE UBÍRAL DÁLNÝ VÝCHOD _ _	38
V. CESTA EVROPSKÁ A CESTA LEVANTSKÁ _ _ _ _ _	45
VI. VĚK SROVNÁVÁNÍ _ _ _ _ _	49
KAPITOLA DRUHÁ: MĚSTA BOŽÍ _ _ _ _ _	50
I. VĚK ÚDIVU _ _ _ _ _	50
II. MYTOGENEZE _ _ _ _ _	51
III. KULTURNÍ ÚROVEŇ A KULTURNÍ STYL _ _ _ _ _	59
IV. KNĚŽSKÝ STÁT _ _ _ _ _	62
V. MYTICKÁ IDENTIFIKACE _ _ _ _ _	71
VI. INFLACE MÝTU _ _ _ _ _	85
VII. IMANENTNÍ, TRANSCENDENTNÍ BŮH _ _ _ _ _	94
VIII. KNĚŽSKÉ UMĚNÍ _ _ _ _ _	103
IX. MYTICKÉ PODŘÍZENÍ _ _ _ _ _	106

KAPITOLA TŘETÍ: MĚSTA LIDÍ	114
I. MYTICKÁ ODLUKA	114
II. MYTICKÁ POVAHA	122
III. MYTICKÝ ČAS	125
IV. MYTICKÁ POTOPA	130
V. MYTICKÁ VINA	138
VI. POZNÁNÍ SMUTKU	145
 ČÁST DRUHÁ	
INDICKÁ MYTOLOGIE	155
 KAPITOLA ČTVRTÁ: STAROVĚKÁ INDIE	157
I. NEVIDITELNÝ PROTIHRÁČ	157
II. INDUSKÁ CIVILIZACE: ZHRUBA 2500 – 1500 PŘ. N. L.	164
III. VÉDSKÁ DOBA: CCA 1500–500 PŘ. N. L.	179
IV. MYTICKÁ MOC	194
V. LESNÍ FILOZOFIE	202
VI. IMANENTNÍ-TRANSCENDENTNÍ BOŽSTVÍ	209
VII. VELKÝ ZVRAT	213
VIII. CESTA KOUŘE	219
IX. CESTA OHNĚ	233
 KAPITOLA PÁTÁ: BUDDHISTICKÁ INDIE	239
I. OKCIDENTÁLNÍ A ORIENTÁLNÍ HRDINA	239
II. NOVÉ MĚSTSKÉ STÁTY: CCA 800–500 PŘ. N. L.	243
III. LEGENDA O SPASITELI SVĚTA	248
IV. MYTICKÉ ZVĚČNĚNÍ	250
V. STŘEDNÍ CESTA	253
VI. NIRVÁNA	271
VII. VĚK VELKÝCH KLASIKŮ: CCA 500 PŘ. N. L. – 500 N. L.	280
VIII. TŘI BUDDHISTIČTÍ KRÁLOVÉ	282
IX. CESTA VIZE	297
X. NÁVRAT DO SVĚTA – SVĚT JAKO SEN	306

KAPITOLA ŠESTÁ: INDICKÝ ZLATÝ VĚK	313
I. DĚDICTVÍ ŘÍMA	313
II. MYTICKÁ MINULOST	319
III. VĚK VELKÝCH NÁBOŽENSTVÍ: CCA 500–1500 N. L.	329
IV. CESTA POTĚŠENÍ	333
V. PŘÍCHOD ISLÁMU	354
ČÁST TŘETÍ	
MYTOLOGIE DÁLNEHO VÝCHODU	359
KAPITOLA SEDMÁ: ČÍNSKÁ MYTOLOGIE	361
I. STAROBYLOST ČÍNSKÉ CIVILIZACE	361
II. MYTICKÁ MINULOST	368
III. ČÍNSKÝ FEUDÁLNÍ VĚK: CCA 1500–500 PŘ. N. L.	384
IV. VĚK VELKÝCH KLASIKŮ: CCA 500 PŘ. N. L. – 500 N. L.	396
V. VĚK VELKÝCH NÁBOŽENSTVÍ: CCA 500–1500 N. L.	421
KAPITOLA OSMÁ: JAPONSKÁ MYTOLOGIE	440
I. PREHISTORICKÉ KOŘENY	440
II. MYTICKÁ MINULOST	445
III. CESTA DUCHŮ	453
IV. CESTY BUDDHOVY	458
V. CESTA HRDINŮ	474
VI. CESTA ČAJE	478
KAPITOLA DEVÁTÁ: TIBET: BUDDHA A NOVÉ ŠTĚSTÍ	482
POZNÁMKY	493
ZDROJE ILUSTRACÍ	???
BIBLIOGRAFIE JOSEPHA CAMPBELLA	???
REJSTŘÍK	???
O JOSEPHU CAMPBELLOVI	???
O NADACI JOSEPHA CAMPBELLA	???

Obrázek č. 1: Chrám Bayon v Angkor Thomu
(tesaný kámen, Kambodža, počátek 13. století)

ČÁST PRVNÍ
ODLUKA VÝCHODU A ZÁPADU

Obrázek č. 2: Netvor ztělesňující chaos a sluneční bůh
(vyřezávaný alabastr, asyrská památka, Sýrie, 885–860 př. n. l.)

KAPITOLA PRVNÍ

OBTISKY ČTYŘ VELKÝCH DOMÉN

I. DIALOG O MÝTU NA VÝCHODĚ A NA ZÁPADĚ

Mýtus věčného návratu, pro orientální život stále základní stavební kámen, představuje řád fixních forem, které se objevovaly a vracely, co je svět světem. Každodenní koloběh Slunce, stále se opakující přibývání a ubývání Měsíce, cyklus roku a rytmus organického zrození, smrti a znovuzrození ztělesňují zázrak pozvolného vznikání, jenž je hluboce vlastní povaze celého vesmíru. Všichni známe archaický mýtus čtyř dob, doby zlata, stříbra, bronzu a železa, kde je svět zobrazován jako upadající, nezadržitelně se měnící k horšímu, aby posléze zabředl do chaosu. Chaos je však znovu střídán propuknutím a svět je opět svěží jako květ, připraven vrátit se spontánně ke svému původnímu a nevyhnutelnému běhu. Věru nikdy nebylo času, kdy neexistoval čas. A nikdy v budoucnu nenastane čas, v němž by tato kaleidoskopická hra věčnosti ustala.

Proto neexistuje nic, co by bylo možné získat individuální originalitou či snahou, ať již ve prospěch člověka nebo vesmíru. Ti, kdo se identifikují se smrtelným tělem a jeho závislostmi, dojdou nevyhnutelně k závěru, že vše je bolestivé, neboť všechno pro ně jednou skončí. Avšak pro ty, kdo objevili onen poklidný vrchol věčnosti, kolem něhož se vše – včetně jich samých – vyvíjí, pro ty je veškeré dění přijatelné; ba co více, toto jinak strastiplné dění mohou prožívat jako něco povznášejícího, neskonale nádherného. Prvořadou povinností jednotlivce je tudíž hrát svou danou úlohu – jako hrají tu svou Slunce a Měsíc, rozličné druhy živočišstva a rostlinstva, vody a skály a hvězdy – bez jakéhokoli vzdoru a bezchybně; a pak, je-li to možné, namířit svou mysl tak, aby dokázala identifikovat své vědomí s všezahrnujícím principem celku.

Snivý podtext této kontemplativní, metafyzicky orientované tradice, kde se spolu snoubí světlo a tma v kosmické stínové hře utvářející svět, vnáší do moderní doby obraz nezměrného stáří. Ve své primitivní formě je tato tradice široce rozšířena v pralesních vesnicích rozlehlého rovníkového pásu, od Afriky na východ, napříč Indií, jiho-východní Asii až po Oceánii a Brazílii, kde panuje všeobecný, hluboce

zakořeněný mýtus o fantazijním věku prvopočátku, kdy neexistovaly smrt ani zrození, věku, jenž však skončil ve chvíli, kdy byla spáchána vražda. Tělo oběti bylo rozsekáno a zakopáno. Na ostatcích zesnulých vyrostly plodiny, jež živily celá lidská společenství, a na všech bytostech, živících se jejich plody, se vytvořily rozmnožovací orgány, proto smrt, jež přišla na svět se zabíjením, byla převážena svým opakem, onou sebestravující věcí, jež se nazývá život, tak aby život mohl plynout dál svým nekonečným proudem.

V temných džunglích světa se to hemžilo nejen hroznými zápasy zvířat, kde se uplatnily především drápy a zuby, ale rovněž strašlivými projevy lidského kanibalismu. Oba tyto zápasy nám dramaticky – a s mohutnou silou počátečního šoku – podávají obraz o vražedné scéně, sexuálním aktu a svátečním jídle, kdy se život a smrt, dosud spojené v jedno, od sebe oddělily a kdy se obě pohlaví, rovněž dosud spojená v jedno, rozdělila na dvě odlišné skupiny. Bytosti přicházejí na svět, žijí ze smrti druhých, umírají a stávají se potravou pro ostatní, čímž plynou v transformaci času, v nekonečném archetypu mytologického počátku; a v tomto procesu znamená jednotlivce stejně málo jako spadlý list. Vykonávání těchto rituálů psychologicky působí takovým způsobem, že v myšlení přesouvá důraz od jednotlivce (jenž podléhá smrti) k nehynoucímu rodu. Magicky se takto povzbuzuje nehynoucí život ve všech životech, které se zdají být mnohočetné, avšak ve skutečnosti jsou pouze životem jedním; tím je stimulován vývoj nejen lidského rodu, ale též vývoj brambor, kokosových ořechů, prasat nebo plodů chlebovníku.

Sir James G. Frazer ve své *Zlaté ratolesti* ukázal, že v dávných městských státech starého Blízkého východu, z nichž se rozvinuly všechny vyspělé civilizace světa, byli obětováni bohové-králové způsobem blízkým těmto pralesním rituálům.¹ Odkrytí královských hrodek sirem Leonardem Woolleym v Uru, kde byli obřadně zaživa pohřbeni příslušníci celých královských dvorů, prokázalo, že v Sumeru se tyto praktiky uplatňovaly až do roku 2350 před naším letopočtem.² Dále víme, že v Indii šestnáctého století našeho letopočtu se králové nechávali obřadně rozsekávat na kousky³ a že v chrámech černé bohyně Kálí, té strašlivé bohyně mnoha jmen, bohyně „těžko přístupné“ (*Durga*), jejíž žaludek je prázdnou, takže jej nelze ničím naplnit, a jejíž lůno dává život všem věcem, se po celá tisíciletí vylévaly potoky krve z obětí, jimž byla sřata hlava, a stále ještě živoucí krev tekla kanály zkonstruovanými tak, aby se vrátila zpět ke svému božskému zdroji.

Obrázek č. 3: Kálí v podobě Čamundy – ničitelky – vše požírající bohyně války a nemoci (vyřezávané dřevo, Nepál, 18.– 19. století n. l.)

Ještě dnes se v Kálíghátu, stěžejním chrámu bohyně Kálí v Kalkatě, poráží během podzimního svátku *Durgá Púdzá* sedm až osm set koz ve třech dnech. Hlavy koz se navrší na hromadu před soškou bohyně a těla putují k věřícím, kteří je snědí při společném kontemplativním „přijímání“. V duchu uctívání Kálí jsou hojně obětováni buvoli domácí, ovce, prasata a drůbež a před zákazem lidských obětí v roce 1835 dostávala tato bohyně z každé části země dokonce ještě bohatší příděl. Ve věžovitém chrámu Šivy v Taňčávúru byla před oltářem bohyně každý pátek v posvátnou hodinu při soumraku sřata hlava malému chlapci. V roce 1830 popravil jistý šlechtic z Bastaru z touhy zavděčit se Kálí při jedné jediné příležitosti dvacet pět lidí

najednou – stalo se tak před oltářem bohyně v chrámu Dantešvarí. Na tomtéž místě dal v šestnáctém století jeden král z Kúš Beharu popravit na sto padesát lidí.⁴

V horách Džaintia v Assámu bývalo zvykem jistého královského rodu obětovat každým rokem během svátku *Durgá Púdzá* jednoho člověka. Poté, co se oběť vykoukala a provedla řádnou očistu, oblékli ji do čistého hávu, pomazali santalovým dřevem a rumělkou a na krk jí pověsili věnce. Takto vyšňoženou ji postavili na stupínek před sošku bohyně a ponechali, aby se určitou dobu věnovala meditacím a opakovala posvátné slabiky. Když byla oběť připravena, dala prstem pokyn katovi. Popravčí nejprve sám odříkal posvátné slabiky a teprve poté zdvihl meč a sřál oběti hlavu, jež byla okamžitě předložena na zlatém tácu bohyni. Plíce se uvařily, načež je snědli jogíni, zatímco královská rodina pojedla menší množství rýže namočené v obětní krvi. Oběťmi byli za normálních okolností dobrovolníci. Pokud však dobrovolníci nebyli k dispozici, získávaly se oběti únosem přes hranice toho či onoho státečku; tak se stalo, že v roce 1832 zmizeli z britské koloniální domény čtyři lidé, z nichž jednomu se podařilo utéci. Rok poté, co tento šťastlivec převyprávěl svůj příběh, bylo odpovědné království anektováno a pohanský zvyk byl zrušen.⁵

„Jednou lidskou obětí, obětovanou ve správně provedeném rituálu, je bohyně uspokojena na tisíc let a oběť tří lidí na sto tisíc let,“ čteme v hinduistickém spisu *Kalíka Purána*, pocházejícím zhruba z desátého století našeho letopočtu. „Šiva jako choť bohyně je ve své strašlivé podobě uspokojen obětinou lidského těla na tři tisíce let. Protože krev, je-li neprodleně zasvěcena, se stává ambrózií a protože hlava a tělo překypují radostí a potěšením, měly by všechny být obětovány při uctívání bohyně. Moudří by učinili dobře, kdyby k obětinám jídla přidávali takovéto lidské tkáně, zbavené vlasů.“⁶

V zahradě nevinnosti, kde lze tyto rituály provádět ve stavu naprosté duševní vyrovnanosti, jsou oběť i obětní kněz schopni ztotožnit své vědomí, a tím i svou realitu, s všezahrnujícím principem celku. Oba aktéři mohou skutečně prohlásit a cítit, řečeno slovy indické *Bhagavadgíty*, že: „Podobně jako člověk odhazuje zchátralé šaty a bere si nové, stejně tak vtělený duch odhodí zchátralá těla a vstupuje do jiných, nových.“⁷

Západu se však možnost takového neosobního, ego postrádajícího návratu do stavu duše, jenž předchází zrodu individuality, na dlouhou dobu vzdálila; první důležité stadium rozdělení lze pozorovat

na starověkém Blízkém východě, kde byli po celá staletí rituálně pohřbíváni bohové-králové a jejich dvořané: jmenovitě v Sumeru, kde se nové pojetí spočívající v oddělení sféry boha a sféry člověka začalo projevovat v mýtech a rituálech kolem roku 2350 př. n. l. Král tam již nebyl bůh, nýbrž boží sluha, „nájemný hospodář“, dohlížitel nad rasou lidských otroků, kteří byli stvořeni k tomu, aby oddaně sloužili bohům. Ústředním zájmem zde již nebyla identita, nýbrž vztah. Člověk nebyl stvořen k tomu, aby *byl* Bohem, nýbrž aby ho poznal, aby ho ctil a aby mu sloužil; tudíž též král, jenž byl podle staršího mytologického pojetí hlavním ztělesněním božství na zemi, byl nyní pouhopouhým knězem, jenž ve své službě Bohu nabízí oběti – nikoli samotným Bohem, jenž předkládá oběť sám sobě.

V průběhu následujících staletí přineslo nové pojetí separace touhu po návratu – návratu nikoli ke ztotožnění, neboť to již nebylo možné (stvořitel a stvoření nebyli jedno a totéž), nýbrž po návratu k vizi ztraceného boha. Vývoj nové mytologie se časem odklonil od starší statické představy vracejících se cyklů. Vznikla progresivní, světsky orientovaná mytologie, mytologie jediného stvoření na počátku času, následného pádu a obnovy, která stále probíhá. Na svět se již nepohlíželo jako na pouhé jeviště paradigmatické věčnosti v čase, nyní byl svět bitevním polem, na němž probíhal zápas mezi dvěma mocnostmi, mocnostmi světla a temnoty.

Nejstarším prorokem této mytologie kosmické obnovy byl zřejmě perský Zarathuštra (Zoroaster), jehož doba života dosud nebyla přesně a spolehlivě zjištěna. Různé zdroje udávají léta v rozmezí od roku 1200 až do roku 550 před naším letopočtem,⁸ proto bychom na něj měli pohlížet, stejně jako na Homéra (s přibližně stejným časovým rozpětím), spíše jako na symbol jedné tradice než na konkrétního člověka. Systém spojovaný s jeho jménem je založen na konfliktu mezi moudrým pánem Ahura Mazdou, „prvním otcem Pravého řádu, jenž ukázal cestu slunci a hvězdám“,⁹ a nezávislým principem zla, Angra Mainjuem, podvodníkem, principem lži, jenž poté, co bylo vše dokonale stvořeno, vstoupil do každé částice světa. Svět je tudíž směsicí dvou složek, kde spolu soupeří dobro a zlo, světlo a temnota, moudrost a násilí. A privilegií a povinností každého člověka – jenž je sám jako součást stvoření prostoupen dobrem i zlem – je volit dobro a dobrovolně se zapojit do zápasu na straně světla. Má se za to, že narození Zarathuštry dvanáct tisíc let po stvoření světa znamenalo rozhodující průlom v konfliktu ve prospěch dobra a že až

Obrázek č. 4: Zarathuštra (římská freska, Sýrie, 3. století n. l.)

se Zarathuštra po dalších dvanácti tisíci letech vrátí v osobě mesiáše Sósjanse, proběhne finální bitva a kosmický požár, v němž bude princip temnoty a lži poražen. Poté bude již jen světlo a nebude žádné další historie a na světě bude navždy nastoleno království boží (boha Ahura Mazdy) ve své nejčistší formě.

Takové pojetí zcela zřejmě silně přiživuje mocnou mytickou formulku vybízející k nové orientaci lidského ducha – halasně troubící v toku času, vyzývající člověka, aby přijal samostatnou odpovědnost za obnovu vesmíru ve jménu božím, a vypěstoval tak novou, potenciálně politickou (nikoli kontemplativní) filozofii svaté války. „Kéž bychom byli takoví,“ říká se v jedné perské modlitbě, „jako ti, kdož provádějí tuto obnovu a činí tento svět pokrokovým, dokud nebude dosaženo jeho dokonalosti.“¹⁰

Historicky první manifestaci síly podle tohoto nového mytického pohledu prokázaly perské říše Kýra Velikého (zemřel roku 529 př. n. l.) a Dareia I. (vládl v letech 521–486 př. n. l.). Peršané dokázali během několika desetiletí rozšířit svá panství od Indie po Řecko. Židé, kteří se pod jejich ochranou vrátili z vyhnanství, znovu vybudovali svůj chrám (Ezdráš 1,1–11), čímž obnovili své tradiční dědictví. Historicky druhý projev této síly spočíval v tom, že Židé vztáhli univerzální poselství na